

SVÁB ISKOLÁK TÖRTÉNETE BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE ÉSZAK-KELETI RÉGIÓJÁBAN

Károlyfalva, Hercegkút és Rátka iskolájának története

Készítette: Tóth Dorina Anna

Debrecen, 2014. április 28.

***Itt csak a károlyfalvi iskolatörténetről szóló fejezetet közöljük;
a teljes szakdolgozat a Károlyfalvi bibliográfiából megnyitva olvasható***

VI. A KÁROLYFALVI ISKOLA TÖRTÉNETE

Ahogy a környező sváb településeken, úgy Károlyfalván sem volt a letelepedés első évszázadában iskola. Mindig egy idősebb ember, az úgynevezett *Schulmeister* tanította a gyerekeket németül olvasni és írni és német dalokat, egyházi énekek énekelni magániskolai jelleggel tandíj fejében. A jobb anyagi viszonyoknak köszönhetően 1863-ban építtetett egy tantermes iskolát a falu, és egy tanítót is hívtak az új intézménybe. Ő volt Nevelős Adolf, a falu első tanítója. A tanítás a 19. század végéig még német nyelven folyt, csak a később a 19. századfordulón tanítottak kezdetben részben magyarul is, majd kizárólag magyar nyelven. (Hau-ser, 2001. 140. o.)

Az iskola építésének költségvetését megőrizték. Viszonylag egyszerű, tárgyilagos ki-mutatás ez, melyben a következő költségeket számolták fel:

1. Kőműves munka   888 korona,
2. Ácsmunka   906 korona 60 fillér,

3. Asztalos munka   664 korona,
4. Iskolai felszerelés   400 korona,
5. Nyersanyag   2402 korona.

Tehát az iskola felépítésének összköltsége 5260 korona és 60 fillér volt. A római katolikus egyházközösség vállalta magára a költségek nagy részét, de a falu közössége is besegített némi pénzzel.¹

Károlyfalva község tanítóit a Függelék első táblázata (A károlyfalvi iskola tanítói) mutatja be. Megállapítható, hogy 1863–1927-ig csak férfiak tanítottak az iskolában. Az 1868. évi 38. törvénycikk szerint férfiak és nők egyenlő jogokkal vesznek részt a népoktatásban és egyenlő eséllyel tölthetnek be tanítói állást, ám az iskolák inkább a férfi tanítókat preferálták. Némely tanító kiemelkedően sok évet töltött az iskolában: Nevelős Adolf 26 évet, Terebessy László (összesen) 12 évet, Ország Erzsébet (összesen) 9 évet, Heringh Ilona (összesen) 11 évet, Takács Mihály 12 évet, Urbán Éva 17 évet és Brogli Vendelné – az iskola utolsó tanítónője – 19 évet. A viszonylag kevesebb, az iskolában eltöltött 6 év ellenére Boros József személye azért fontos, mert az általa készített egytanítós népiskolai órarend fennmaradt. A károlyfalvi iskola 1914-ig egytanítós népiskola volt, majd két csoportban folytatták a munkát, aztán 1952-től ismét egy tanítóval működött az iskola.²

Árvai János tanfelügyelő 1876. december 11-én ellátogatott az iskolába, ahol a következőket tapasztalta: több iskolaköteles diák hiányzik, de őket most nem büntette meg. A tanterem nincs megfelelően berendezve, mert az ablak a gyerekekkel szemben és jobb oldalon van, ezért nem a megfelelő oldalról kapják a fényt. Az iskolában hat osztály helyett csak három van, ezt a tanító azzal indokolja, hogy tavasztól ősziig gyakorlatilag üres az iskola és ráadásul ő maga beteg is, ezért kevesebb az osztályok száma.³ Kiemeli a felügyelő, hogy nincs tanterv és ugyan vannak tankönyvek, de ezek mind különbözőek. Az iskola a tanfelügyelő beszámolója után a következő utasításokat kapta: írja össze az iskolaköteles diákokat, ebből egy példányt adjon át a közigazgatási bizottságnak és a tanítónak is. Hetente adjon be a tanító és az iskolaszék is hiányzási névjegyzéket. A hiányzókat először intse meg, majd pénzbüntetést szabjon ki 50 krajcártól 2 forintig terjedő összegben. A befolyt összeg az iskolát illeti meg. (Hauser, 2001. 140. o.)

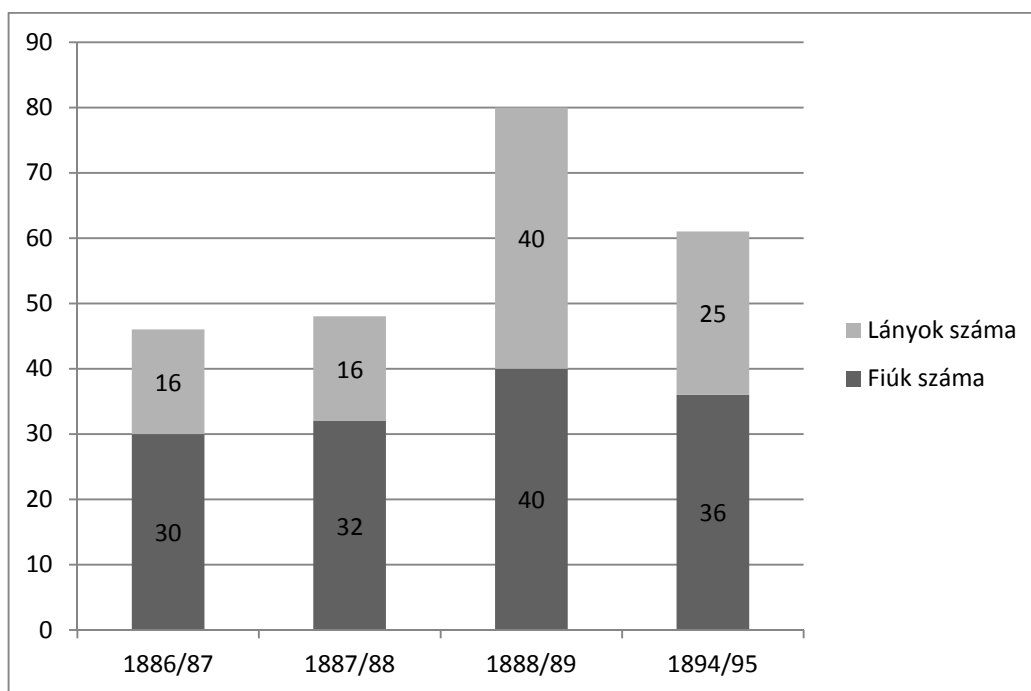
---

¹ RKEGY/85. csomag, Költségszámítás a károlyfalvai róm. kath. iskola felépítéséről

² Hauser, 2001. 144. o. és a RKEGY/85. és 86/b. dobozainak dokumentumai alapján

³ RKEGY Jegyzőkönyv tanfelügyelői látogatásról, 1876

A Károlyfalván tanuló diákokról fennmaradt számadatok szerint a következőképpen alakultak a létszámok a XIX. század végén az iskolában (lásd 6. diagram). 1888/89-ben megugrott a létszám. A növekedésnek nem demográfiai oka volt, hiszen az 1. diagram alapján a falu lakossága csekély mértékben növekedett. Lehetséges, hogy a szigorúbb ellenőrzés állt a háttérben.

8. diagram: A károlyfalvi iskola diákjainak száma a XIX. század végén⁴

A károlyfalvi róm. kat. népiskola nevelési célja az értesítő szerint 1894/95-ben a vallásos és az erkölcsös nevelés volt. A gyermekeket az iskola a katolikus egyház fiaivá kívánta nevelni, s szerinte a vallásos érzések megnevesítik az egyént. Ezen felül a polgári és társadalmi célok teljesítéséhez szükséges ismereteket akarta átadni a diákoknak. Az értesítőnek köszönhetően erről a tanévről részletes információkkal rendelkezünk. 1894 szeptemberében 30 tanuló iratkozott be az iskolába. A tanítás szeptember 4-én kezdődött, de szeptember 28-án 8 napos szünetet rendelt el a körorvos, mert az egyik diáknál a torokgyík tünetei jelentkeztek. Ezt követően nem került már sor „kényszerszünetre”, a tanítás folytatódott a tanév végéig. Az iskola egészségügyi viszonyait ebben a tanévben jónak találták, bár történt egy haláleset: a 9 éves Brogli Mária tüdőgyulladásban meghalt 1894. november 9-én. Május 23-án himlő elleni

⁴ RKEGY, 86/b. doboz iratai alapján

oltást kaptak a diákok a körorvostól. Húsvétkor gyónásra is sor került, s néhány diák az első áldozáshoz járult.⁵

A tanítás tartalmáról Boros József tanító által 1901/02-ben készített kimutatása alapján alkothatunk képet (lásd Függelék 2. táblázat). Boros nem tantárgyak, hanem osztályok szerint csoportosította a tananyagot és a követelményeket. (Boros, 1902.) Ebben a tanévben már magyarul és németül is tanultak írni és olvasni, a két nyelvet felváltva használták. A magyar előtérbe került, hiszen amikor a német abc-t tanulták a diákok, már javában olvasniuk kellett magyarul. És kiemelem, hogy ez nem a nemzeti identitás csökkenését, gyengülését jelenti, hanem szimplán alkalmazkodniuk kellett a magyar környezethez, evidens, hogy előbb-utóbb a nemzetiséget befogadó ország nyelvét is beszélni fogják. Az egyházi szellemű oktatás megnyilvánult abban, hogy volt hittan, Bibliaóra, s ezeken felül az énekórákon is egyházi dalokat tanultak és énekeltek. A tanítási anyag mintha „elfogyott” volna IV., V., és a VI. osztályra: ezekben az osztályokban a legtöbb tantárgyból az előző évek anyagát ismételi a tanító a diákokkal. (Boros, 1902)

1910/11. tanévben Witek Imre volt a kántortanító. Az egyházi és iskolai költségvetések mellett megtaláltam a tanítói díjlevelét, bemutatom, hogy milyen juttatásokat kapott ekkor egy károlyfalvi tanító (lásd Függelék 1. kép). A fizetése két fő részből állt: a tanítói és kántori fizetésből. A tanítói fizetést havonta kapta készpénzben a római katolikus egyházközségtől, ez összesen 800 korona volt. ¼ telek után járó fajzási és legeltetési joga a község közös erdejéből 22 koronát jelentett, a három vékás szántóföld használatából pedig 10 korona járt havonta. Ebből is látható, hogy 1910-ben már nem kaptak tandíjat a tanítók, hanem az egyházközség fizette a károlyfalvi tanítót.⁶

1908-ban lépett hatályba az állami elemi iskolai tanítók illetményeiről és felügyeletéről szóló 1907. évi XXVI. törvény. Ez a törvény évi 1000 koronában állapította meg az állami iskolai tanítók minimális alapfizetését, persze vannak magasabb fokozatok is ettől. Az ország községeit lakbérosztályokba sorolta a törvény, és az alkalmazott tanítók a község lakbérosztályának megfelelő fizetést és a 200–600 koronáig terjedő lakbéréket kellett kapniuk a fizetésen felül.⁷

---

⁵ RKEGY A károlyfalvi róm. kath. népiskolának rövid értesítője az 1894/95. tanévről

⁶ RKEGY/85. doboz. Witek Imre tanítói díjlevele

⁷ 1907. évi XXVI. tv. az állami elemi népiskolai tanítók illetményeinek szabályozásáról és az állami népiskolák helyi felügyeletéről, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6965>. 2014. 04. 20.

Ehhez hasonló célja volt a nem állami elemi iskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól intézkedő 1907: XXVII. tc-nek is. Elrendelte ugyanis ez a törvény, hogy a községek és a hitfelekezetek legkésőbb 3 év leforgása alatt kötelesek a tanítóik fizetését legalább az állami iskolai tanítók alapfizetésére (1000 korona) felemelni, amennyiben költségvetéseik engedik. Ha nincs erre keret, akkor a hiányzó összeget az állam segélyképpen fogja biztosítani a tanítóknak.⁸

Ezen két törvényt követte az elemi népiskolai oktatás ingyenességéről szóló törvény, amely a népiskolai tandíjak eltörlésével egyidejűleg a felekezeti és községi iskolák számára az elmaradt tandíj-jövedelmeknek megfelelő állami kárpótlást biztosított. Ugyanezen törvénnyel egyidejűleg hoztak döntést a gazdasági ismétlőiskolákról. A 12—14 éves iskolakötelesek számára alkalmas gyakorlati gazdasági ismétlő (nem minden napos) iskolák fölállítására kötelezték a községeket, elrendelték a tanítás tervezetét és rendjét, intézkedtek a tanítók gazdasági kiképzéséről és az állami segélyezésről.⁹

A Néptanítók Lapjának 46. számában 1913. november 16-i határidővel pályázatot hirdetett a plébános, miszerint kántortanítót keres a károlyfalvi iskolába Podszedly Béla kántortanító eltávozása miatt. (Ahogy az 1. táblázatból láthattuk, ebben az időszakban igen gyakorta váltották egymást a tanítók.) Javadalma 800 korona készpénz, egynegyed telek után járó fajzasi és legeltetési jog, háromvékás szántóföld, stóla körülbelül 30 korona összegben. Az 1913. évi VI. törvénycikk alapján megilleti még öt államsegély, négy szoba, konyha, kamarából álló lakás, istálló, kocsiszín, udvar gyümölcsöskerttel. A beérkező pályázatok elbírálásához 1913. november 25-én összehívták az iskolaszéket; az ülésről jegyzőkönyv is készült. Összesen 2 pályázat érkezett: Ruzsiczky Sándor görög katolikus okleveles tanítótól és Terebessy László okleveles kántortanítótól. Az iskolaszék egyöntetűen az ubrezsi kántortanítót, Terebessy Lászlót választotta meg.¹⁰

A Függelék 3. táblázata az egytanítós elemi népiskola órarendjét mutatja be, amelyet Terebessy László tanító állított össze 1914 júliusában. A tanítás évi anyaga 34 hétre terjedt ki. A magaviseleti osztályzatok a következők voltak: 1 – példás, 2 – dicséretes, 3 – szabályszerű, 4 – rossz. Az előmeneteli érdemjegyek másként alakultak: 1 – jó, 2 – elégséges, 3 – elégtelen. Az órarendből kiderül, hogy mekkora erőfeszítést is igényelt hat osztály összehangolása a

⁸ 1907. évi XXVII. törvénycikk a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6966>, 2014. 04. 20.

⁹ A felekezeti szellem erősödése a közoktatásban. http://mtdaportal.extra.hu/huszadik_szazad/text/1908/1908%2007.pdf, 2014. 04. 18.

¹⁰ RKEGY doboz Néptanítók Lapja, 1913. 46. szám

tanulásban, munkában. Habár létszám-adatok nincsenek ebből a tanévből, feltételezem, hogy legalább 50 gyerek járt iskolába. Érdekesnek találom, hogy nem volt szünet az órák között, délig nem pihentek a tanulók, déltől azonban délután 14 óráig nem volt oktatás. Az I. és II., az V–VI. osztályokat gyakran „összevonva” kezelte a tanító, sokszor ugyanazon órájuk volt, és ez a tananyagban is megmutatkozik.

1914. augusztus 24-én Terebessy László hetekre lebontott óravázlatot írt minden tantárgyról. A munkája alapjául szolgáló dokumentum címe: *A vallásos élet tárgyai a püspöki tanterv szerinti tanítottaknak az I-IV osztályban a római katolikus lelkész és a tanító vezérlete mellett.* (A tankönyvekről ekkor a püspöki kar rendelkezett.) Terebessy ezt kiegészítette az V. és VI. osztály tanterveivel. A heti tananyagbontásban pontosan jelölte, hogyan haladnak majd betűről-betűre, számról-számra a diákok. A Függelék 4. táblázatában prezentálom az 1., 17. és a 34. heti tananyagot osztályok és tantárgyak szerint csoportosítva. Év közben, a 17. héten vizsgát tettek a diákok, ez megfeleltethető a mai félévi osztályzatoknak, vizsgáknak. A rajz óra minden osztály esetében az ecsettartás, vonalvezetés gyakorolásából állt, s a gyakorlati munka után következett. Az éves tananyag terjedelmes volt, néhány tárgy anyaga ma is megállná a helyét, például a történelemé és a számtané is. Az összbenyomásom a tantervről rendkívül pozitív, az alapján lineárisan, jól felépítve adta át a tanár a diákoknak a tananyagot.

1923. január 27-én egy újabb iskolaszék megválasztására került sor. A szavazás titkos volt. Eredménye alapján rendes iskolaszéki tagok lettek: Deutch Ferencz, ifj. Deutch József, Schmiedt József, Brogli Ferencz, közép Rák Márton, Rák Márton, Suták György és Hoffmann Ignác. Póttagoknak választották Hauzer Ignácot és alsó Rák Mártont. (Károlyfalván gyakran jelölték kis, illetve közép jelzőkkel a kisebb fiút, unokát, aki az édesapja vagy a nagyapja nevét kapta.) A püspöki helynök úr a választás ellen 8 napon belül fellebbezést nyújthatott volna be, ám ilyen nem történt; március 5-én jóváhagyta a döntést.¹¹

1935. szeptember 21-én Kovácsné Ország Erzsébet elkészítette a népiskola órarendjét az I–III. osztályra nézve az 1935/1936. tanévre vonatkozóan. A terjedelem miatt ezt az órarendet is két bontásban: délelőtti és délutáni órákra bontva prezentálom a Függelékben (5. táblázat). A délelőtti tanítás ekkor is reggel 8 órától 11:30-ig, a délutáni pedig 14–16 óráig tartott. A pénteki nap szünnap volt, helyette szombaton mentek iskolába. A tanítónőnek valamivel könnyebb dolga volt ekkor, hiszen nem hat osztály volt összevonva. Az osztálytanító az I., a II. és a III. osztályt okította együtt. Az első két osztály mindig közös foglalkozáson vett részt,

---

¹¹ RKEGY/86/b. Jegyzőkönyv. Tárgy: új iskolaszék választása, 1927.

a harmadikosok viszont más feladatot kaptak. Az 1901. évi órarendhez képest megjelent a kézimunka mint tantárgy, és a játékot felváltotta a testnevelés. Még mindig fontos szerepet töltött be a hitoktatás az iskolában. A délutáni órák már nem 30 percig tartottak, hanem egy órán át. A tanító gondos figyelmet fordított az ismétlő iskolásokra is: szerdánként délután az ő oktatásuk folyt az iskolában.¹²

1938. március 23-án ismét tanfelügyelő látogatott az iskolába, a végén értekezletet tartott a tanítóknak, ahol megbeszélték a látogatás eredményét. Az iskola külső rendjére vonatkozóan mindent rendben talált, viszont a felszerelések között hiányosságokat vélt felfedezni:

- nincs fogas a tanítók számára;
- minden tanteremben csak egy tábla van, pedig két tábla szükséges;
- minden szükséges térkép megvan az iskolában, de *Hazánk politikai térképe* már erősen megkopott, ezért jövő tanévre újat kell beszerezni;
- az I. osztály tanításához hiányzik a billenős bolti mérleg, a méterrúd, a mesék fali képei;
- a II. osztály szemléltető eszközei közül hiányoznak a beszédértelmezés fali képei és a kézimunka tárgyai;
- a III. osztály eszközei közül hiányozik a község belső- és külső területének vázrajza, a szomszédos községeket magába foglaló vázrajzok (térképek), a járás és a megye vázrajza – ezeket a tanítónak kell elkészítenie (!);
- a IV. osztály tanításához hiányoznak a térfogat mérés eszközei, a szomszédos tájegységek nagyított térkép vázlata és a beszédértelmezés gyakorlatához szükséges anyagok;
- a V–VI. osztály szemléltető eszközei közül hiányzik a mértékegységek fali képe, a statisztikai adatokat tartalmazó könyv, a természettani kísérleti eszközök és szerszámok a kézimunka tanításához.

Ezeken felül minden osztályban ki kell függeszteni a piaci árjegyzéket és munkabérjegyzéket – rendelkezett. Az iskola udvarát ki kell „csinosítani”, hogy az megfeleljen a játéknak és a testnevelés órákhoz is használható legyen.

---

¹² RKEGY 86/b. A károlyfalvi róm. kath. elemi népiskola I–III. osztályának az 1935/36. iskolai évre szóló részletes órarendje

Az iskola tanulmányi és nevelési viszonyaira vonatkozó megállapításai:

- az I–II–III. osztályban Adrey Katalin osztálytanító dolgozik és mindhárom osztálynak megfelelő szintű az olvasni, számolni tudása, kezd kibontakozni a fogalmazási készségük és a III. osztályba járók korukhoz képest nagyon jó témákat dolgoznak ki.
- A IV–V–VI. osztályt Kovács Lajos tanítja. Kiemelte a felügyelő, hogy a tanító jól ötvözi a tárgyi és gyakorlati értékeket munkája során, például a gyümölcsfák ápolásának tanításakor is így tett. Három szóval jellemezte elismerően a munkáját: *cselekvés, munka, példa*. Csoportokban dolgoztak a gyerekek, nagy volt a munkafegyelem. A számolást még lassúnak, nehézkesnek találta, szerinte több önállóságra kell törekedniük a gyerekeknek.

Pozitívumként említette, hogy a gyermekek rendszeresen járnak az iskolába, és nagyon kevés a mulasztások száma. Az iskolaköteles gyermekek száma a 8. táblázat szerint alakult a látogatáskor.¹³

8. táblázat: A tanulók jelenléte 1938. március 23-án

<i>Osztályok</i>	Beiratkozott	Eltávozott	Jelen volt	Hiányzott
I.	22	-	21	1
II.	6	-	6	-
III.	15	-	15	-
IV.	11	-	11	-
V–VI.	18	-	18	-
Összesen	72	-	71	1

Érzékelvén a hiányosságokat 1938. augusztus 1-jén Kovács Lajos r. k. kántortanító elkészítette a károlyfalvi r. k. elemi népiskola leltárát, amit augusztus 26-án levélben továbbított Gruska Lajos pápai kamarásnak, plébánosnak és arra kérte őt, hogy szeptember 20-ig értesítse őt arról, hogy biztosítani tudják-e az iskola számára a szükséges eszközöket, javításokat. A leltár szerint az iskola épülete, felszereléseinek többsége 1938-ban rossz állapotban volt, és felújításra szorult.

1. Helyiségek:

- a) Iskolaterem: padlója javítandó,
- b) Iskolatermekhez vezető folyosó: rossz, javítandó,

¹³ RKEGY/86/b. 109./938. Iskolalátogatást követő módszeres értekezlet jegyzőkönyve.

- c) Tanítói és tanítónői lakás: rossz padló,
- d) Kocsiszín, illemhely, sertésól, pince, padlás (tanári lakáshoz): jó,
- e) Kerekeskút (tanári lakáshoz): nagyon rossz állapotban.

2. Ajtók, ablakok:

- a) Iskola folyosójára nyíló 2 szárnyas ajtó: javítandó,
- b) Az ablakok javításra szorulnak.

3. Bútorok:

- a) Feszület, szekrény a taneszközöknek, vaskályha csövekkel, cserépkályha (tanítóé), veder, 2 pléh csészével: jók,
- b) 4 üléses iskolapadok: javítandóak,
- c) Tanítói asztal dobogóval: újra festendők,
- d) Fogas: rossz állapotban,
- e) Nemzeti zászló: kopott,
- f) Zászlótartó: gyenge,
- g) Köpőcsészék: rosszak.

4. Képek:

- a) Nemzeti ereklye, bibliai kép, földrajzi kép: jó,
- b) Magyarország címere: használt,
- c) Történeti kép: 10 jó és 6 használt,
- d) Fali olvasótábla, mértékek fali táblája, fali egyszeregy, természetrajzi térkép: használt.

5. Térképek:

- a) Magyarország hegy- és vízrajza, Európa politikai térképe, Ázsia iskolai falitérképe: jó,
- b) Magyarország politikai térképe, Föld képe féltekékben, Földgömb: használt.

6. Szemléltető eszközök:

- a) Számológép: golyók hiányoznak,
- b) Harmónium az ének tanításához: javításra szorul,
- c) Óralap mozgatható mutatókkal: használt.

7. Tanítói könyvtár:

- a) Tanterv és utasítás a katolikus népiskolák számára, Tanterv az állami elemi iskolák számára, Utasítás a körzeti iskolai felügyelők és a királyi tanfelügyelői hivatalok iskolalátogató tagjai részére: jó, kötve;
- b) Drozdy: Beszéd-és értelemgyakorlatok a III. osztályban, Öveges-Pohárnok: Rövid vezérfonal a „Betüvetés” című ábécéskönyv használatához, Fekete J.: A magyar népművelés körvonalai, Benőcs J.: Ismereteterjesztő előadások, Kukuljevic J.: A falusi gazdasági udvar egészségтана, Szatmáry F.: „Hűséges szívek” Szülőföld-ismertetés a III–IV. o. számára: jók;

8. A gyermekek kölcsön tankönyvtára:

- a) Kis Képes Biblia III–IV. o., R. K. kiskatekizmus. III–IV. o., Öveges-Pohárnok: Betüvetés I. o., Magyar Olvasókönyv I. o., Magyar Olvasókönyv II. o., Magyar Olvasókönyv III. o., Magyar Olvasókönyv IV. o., Magyar Olvasókönyv V–VI. o., Gergely-Jósvay: Magyar nyelvkönyv III. osztály, Gergely-Jósvay-Szkalka: Magyar nyelvkönyv IV., Gergely-Jósvay-Szkalka: Magyar nyelvkönyv V–VI., Straub-Vadász: Az élet számokban III. o., Straub-Vadász: Az élet számokban IV. o., Straub-Vadász: Az élet számokban V–VI.o., Straub-Tóth-Vadász: Természetráaj, gazd.tan, h.t. III–IV. o., Straub-Tóth-Vadász: Természetráaj, gazd.tan, h.t. V–VI. o. : jók;
- b) Ficza-Homor: Földráaj IV. oszt., Ficza-Homor: Földráaj V–VI. oszt., Kézi térkép/Kogutovics, Dr. Demkovics: Szerartástán V.o., Dr. Demkovics: Egyháztört. VI.o., Szügyi-Greiner: Magyar nemzet történelme V–VI.o., Széky-Végh: Természettan, vegytan V–VI.o, Klinda K: Egészségtan VI. o., Becker-Mayer: Polgári jogok és kötelességek V. osztály: jó állapotban.¹⁴

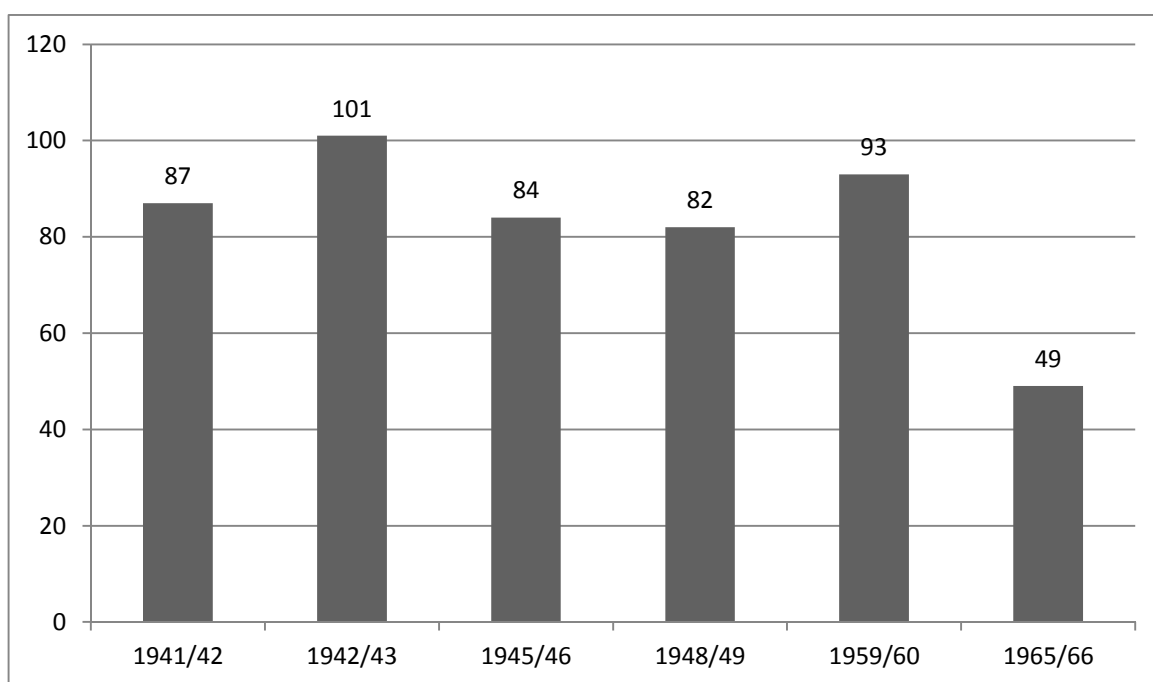
Az épület rossz állapotban volt ekkor, az iskola építése óta (1863) nem találtam olyan dokumentumot, ami az épület felújítására vonatkozott volna, tehát erre valószínűleg nem került sor.

10 év tanítás után Ország Erzsébet nyugdíjba vonult, ezért 1938-ban pályázatot hirdettek meg az állás betöltésére. Erre tizenöten (!) jelentkeztek, csak nők: Heringh Ilona, Géressy Klára, Plell Mária, Sándor Mária, Németh Magdolna, Jurás Margit, Fejér Ilona, Gimesi Irén, Csiszár Katalin, Csákóné Lengyel Margit, Molnár Gizella Mária, Krasznai Mária, Vágvölgyi Mária, Ardey Katalin és Kovács Ilona. A falu új tanítónője a szavazóbizottság döntése alapján Heringh Ilona lett. (Hauser, 2001. 141. o.) Habár ebben az iratban említést nem

¹⁴ RKEGY/86/b. A károlyfalvi rk. elemi népiskola leltára 1938.

találunk Ardey Katalin tanítónőre vonatkozóan, kiderült a tanfelügyelői látogatásból, hogy 1938-ban az I–III. osztályt ő tanította.

A II. világháború után a diáklétszám megcsappant, az iskola államosítása után viszont növekedett. Kiugró értékekről azonban nem beszélhetünk, csak 1965-ben, amikor majdnem felére, 49 főre csökkent a létszám az 5 évvel korábbi 93 főhöz képest. Egyszerű oka volt: a körzetesítés. 1962 után már csak az alsó tagozat maradt Károlyfalván, a többiek Sátoraljaúj-helyben tanultak tovább. A tanulók száma a 7. diagram szerint alakult a XX. század közepén.

9. diagram: Károlyfalvi diákok száma a XX. sz. közepén (Hauser, 2001. 142. o.)

A lakosság iskolai végzettségét a 9. táblázat mutatja be (1941–1960).

9. táblázat: A lakosság iskolai végzettsége 1941-1960 (Hauser, 2001. 142. o.)

Év	A népességből				
	Írástudatlan	Általános iskola		Középiskola vagy magasabb végzettségű	Egyetemi végzettségű
		6 osztály	8 osztály		
1941	57	287	4	7	-
1949	24	280	61	3	-
1960	19	240	122	12	5

Az 1. diagram alapján a falu lakossága 1940-ben 624 főre tehető, 1960-ban 588-ra. (Hauser, 2001. 147. o.) 1941–1960 között tehát átlagban a falu lakosságának több mint a $\frac{3}{4}$ -e végezte

el az általános iskola hat osztályát. A nyolc osztályt elvégzők száma jelentősen megnövekedett 1941 és 1960 között, oka, hogy kötelezővé vált a nyolc osztály. Fordított tendencia jellemezte az írástudatlanok számát: jelentősen lecsökkent. A középiskolai, vagy annál magasabb végzettségűek száma a lakosság nagyságához képest alacsony volt, ez nem meglepő, hiszen mezőgazdaságból éltek főként a faluban.

1948-ban államosították az iskolát, 1962-ben körzetesítették. A körzetesítés után az alsó tagozat maradt az iskolában, a többiek, a felsősök pedig a szomszédos Sátoraljaújhely városban tanultak tovább. Az iskolában 1962-ben már 2 tanterem volt, ahol összevonva tanult az I–III. és a II–IV. osztály. 1964-ben Takács Mihály helyére Brogli Vendelné Nagy Anna került, aki az iskola megszűnéséig, 1983-ig működött itt. (Hauser, 2001. 143. o. és a RKEGY/86/b iratai alapján)

8. kép: Nagy Anna 1965-ben tanítványaival¹⁵

¹⁵ <http://karolyfalva.freeweb.hu>, 2014. 03. 05

A károlyfalvi iskola felújított épületében ma német nemzetiségű óvoda működik, pontos neve: Hétszínvirág Óvoda Szlovák és Német Nemzetiségi Óvoda és Bölcsőde Károlyfalvi tagóvodája. 1992-ben kezdte meg a működését és a mai napig fontosnak tartja a sváb hagyományok ápolását, németül énekelnek, mondókát tanulnak és számos mesét hallgatnak és játszanak el. Az óvoda színvonalas, népszerű voltát mutatja az utóbbi években, hogy az alacsony gyereklétszám ellenére az óvoda maximum létszámmal működik, ugyanis sok sátoraljaújhelyi szülő ezt az óvodát tartja a legmegfelelőbbnek gyermeke számára. 2007-ben a német nemzetiség országos bázisóvodája lett az intézmény.¹⁶

Források

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény, Sárospatak

Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény, Sárospatak/ 85. számú doboz:

- a) *Költségszámítás a károlyfalvai róm. kath. iskola felépítéséről*
- b) *Néptanítók Lapja 1913. 46. szám*
- c) *Witek Imre megválasztott róm. kat. kántortanító díjlevele*

Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény, Sárospatak. 86/b. csomag, Károlyfalva (filia) Hegyaljai Esperesi Terület/Károlyfalvi iskola iratai:

- a) *109./938. Iskolalátogatást követő módszeres értekezlet jegyzőkönyve*
- b) *A károlyfalvai róm. kath. elemi népiskola I-III. osztályának az 1935/36. iskolai évre szóló részletes órarendje*
- c) *A károlyfalvi fiók község róm. kath. iskolába járó mindkét nembeli iskolaköteles gyermekek érdemszerinti sorozata az 1886–87.-iki tanévben*
- d) *A károlyfalvi fiók község róm. kath. iskolába járó mindkét nembeli iskolaköteles gyermekek érdemszerinti sorozata az 1887–88. tanévben*
- e) *A károlyfalvi rk. elemi népiskola hetekre beosztott évi tananyaga az 1914–15. tanévre*
- f) *A károlyfalvi rk. elemi népiskola leltára 1938.*

---

¹⁶ Károlyfalva honlapja, karolyfalva.freeweb.hu, 2014. 03. 05.

- g) *A károlyfalvi róm. kath. népiskolába járó tanulók névsora és osztályzata az 1898/99. tanévben*
- h) *A károlyfalvi róm. kath. népiskolának rövid értesítője az 1894/95. tanévről*
- i) *A vallásos élet tárgyai a püspöki tanterv szerinti tanítottaknak az I-IV osztályban a római katolikus lelkész és a tanító vezérlete mellett*
- j) *Boros József: Tananyag kimutatás a károlyfalvi római katolikus népiskolában tanított tárgyakról az 1901/1902. tanévben*
- k) *Jegyzőkönyv tanfelügyelői látogatásról 1876.*
- l) *Jegyzőkönyv: Új iskolaszék megválasztásáról 1923.*

INTERNETES FORRÁSOK

Károlyfalva honlapja. <http://karolyfalva.freeweb.hu>. (Letöltés ideje: 2013. 11. 02.)

Károlyfalva honlapja. <http://karolyfalva.freeweb.hu/iskolatort/kronika.htm>.

(Letöltés ideje: 2014. 03. 20)

Károlyfalva honlapja. <http://karolyfalva.freeweb.hu/tanitok>.

(Letöltés ideje: 2014. 03. 10.)

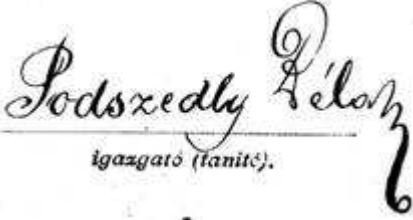

X. FÜGGELÉK

1. táblázat: A károlyfalvi iskola tanítói¹⁷

Tanítói tevékenység ideje	Tanító neve	Képek ¹⁸ vagy aláírás
1863–1889.	Nevelős Adolf	
1890–1895.	Sitrek Endre	
1896–1900.	Steczik József	
1901–1907.	Boros József	

¹⁷ Hauser, 2001. 144. o. és a RKEGY/85. és 86/b. dobozainak dokumentumai alapján

¹⁸ A képek a <http://karolyfalva.freeweb.hu/tanitok> oldalról származnak

1908–1909.	Kelemen Ferenc	
1910–1911.	Witek Imre	
1912–1913.	Kelemen Ferenc	
1914–1915.	Podszedly Béla, Terebessy László	 igazgató (tanító).
1916–1926.	Terebessy László	
1927–1928.	Terebessy László és Ország Erzsébet	 (Ország Erzsébet)
1929–1935.	Ország Erzsébet, Petro János, Ko- vács Lajos	 (Kovács Lajos) egyházközségi jegyző.
1936–1938.	Ország Erzsébet, Kovács Lajos, Ko- vács Lajosné	
1938–?	Ardey Katalin	
1939–1949.	Kovács Lajos, Szűcsné Heringh Ilona	 (Heringh Ilona)

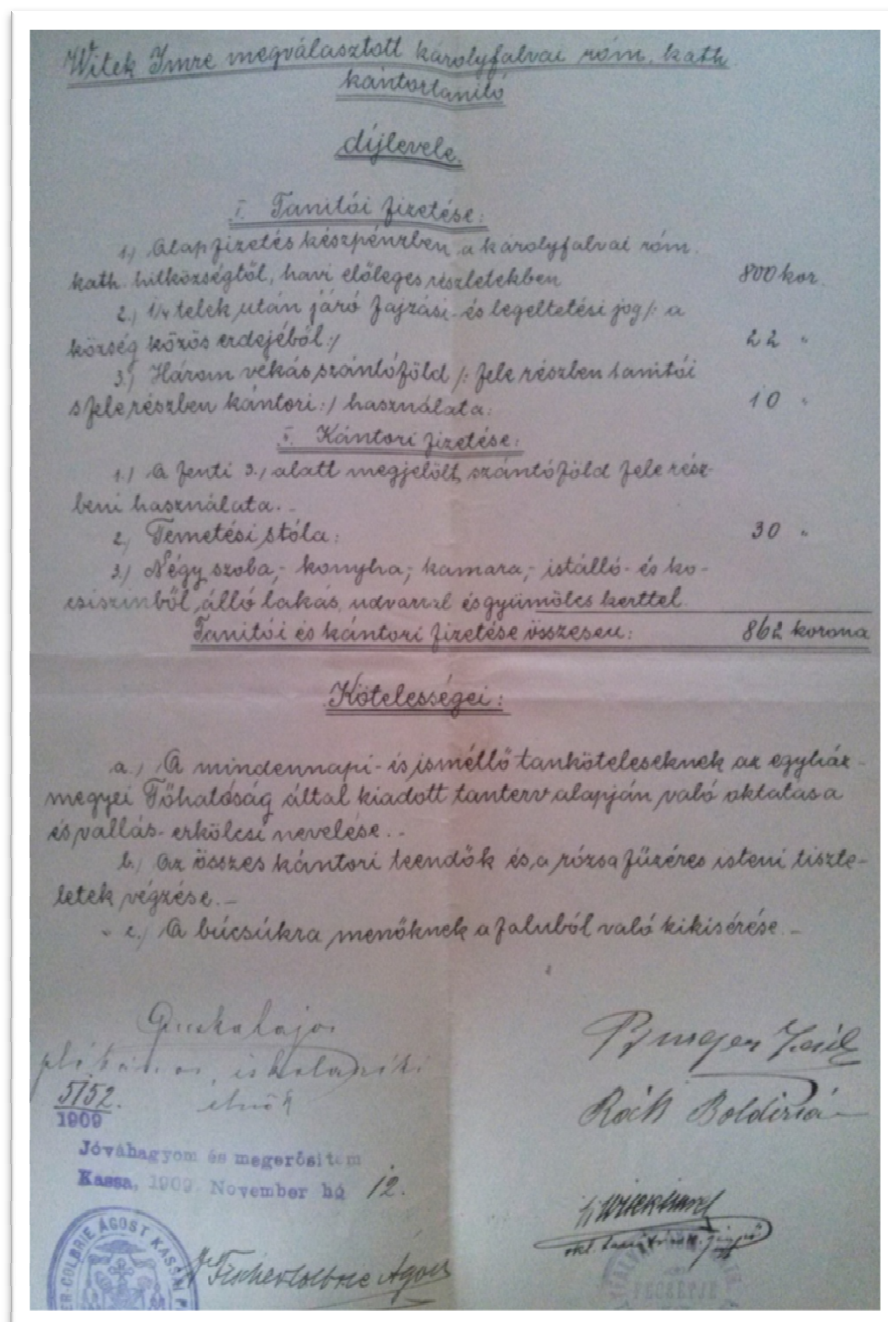
1950–1951.	Létray Irén, Szücsné Heringh Ilona	 (Létray Irén)
1952–1964.	Takács Mihály	
1956–1960.	Jaskó Sándor (1961-től 7 évig tanfelügyelő)	
1960–1977.	Urbán Éva	 (Urbán Éva)
1964–1983.	Brogli Vendelné Nagy Anna	 (Brogli Vendelné)

2. táblázat: A tanítás anyaga 1901/02-ben (Boros, 1902)

Tantárgyak	Osztályok					
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Olvasás	kis és nagy ábc, valamint a használt tankönyv olvasmányai	magyar: tankönyv olvasmánya német: kis és nagy ábc	magyar: tankönyv olvasmánya német: tankönyv szerint	magyar: a III. tankönyv olvasmánya német: a III. tk. olvasmánya	ugyanaz, mint IV. osztályban	ugyanaz, mint V. osztályban
Hittan	a kis katekizmusból az első 100 kérdés, imádságok	ugyanaz, mint I. osztályban				
Számтан	tízes számkörben leginkább fej-számolás	száz-as körben fejszámolás és műveletek	1–1000-ig terjedő számkörben a műveletek	műveletek az ezres számkörben és tizedes törtek, fej-számolás	ugyanaz, mint IV. osztályban	ugyanaz, mint V. osztályban
Beszédért. gyakorlat	magyar beszédre szoktatás	ugyanaz, mint I. osztályban				
Nyelvtan			tankönyvből előírt tananyag	előírt tananyag		
Földrajz			Zemplén vármegye rövid földrajza	Magyarország és Ausztria földrajza	ugyanaz, mint a IV. osztályban	ugyanaz, mint az V. osztályban
Katekizmus			végig a kis katekizmus	a közép-katekizmusból az egész		
Biblia			a világ teremtésétől Mózesig	az Újszövetségig		
Ének			hazafias és egyházi énekek	hazafias és egyházi énekek	ugyanaz, mint IV. osztályban	ua., mint V. osztályban
Történelem				Magyarország története	ugyanaz, mint IV. osztályban	ua., mint V. osztályban
Természetrajz				állat-növény-ásványország	a testek tulajdonságain alapuló szerszámok	ugyanaz, mint V. osztályban

1. kép: Witek Imre díjlevele¹⁹

¹⁹ RKEGY/85. doboz. Witek Imre tanítói díjlevele. Fényképezte a szerző.

3. táblázat: Az órarend 1913/14-ben²⁰

Tanítási órák délelőtt											
	Osz- tály	8–8:30	8:30–9	9–9:30	9:30–10	10– 10:30	10:30 –11	11–11:30	11:30 –12		
H	I.		Írás	Rajzolás							
	II.	Figyel	Számo- lás	Írásbeli számolás							
	III.	Írásbeli számolás		Számolás	Írásbeli számolás	Rajz					
	IV.			Figyel	Számolás	Írásbeli számo- lás					
	V.			Előkészülés		Szám- tan, mértan		Történelmi alkot- mánytan	Föld- rajz		
	VI.										
K	I.	Írvaolva- sás	Betűtör- lés	Írás		Hittan					
	II.	Magánol- vasás	Olvasás								
	III.	Térképrajzolás		Földrajz	Írás						
	IV.			Előkészü- lés	Földrajz						
	V.	Nyelvtani gyakorlat		Előkészülés		Szám- tan, föld- rajz		Történelmi alkot- mánytan			
	VI.										
Sz e	I.	Számolás	Írásbeli számolás								
	II.	Figyel	Számo- lás	Írásbeli számolás		Írás	Rajz				
	III.	Írásbeli számolás		Számolás	Írásbeli számolás						
	IV.			Figyel	Számolás	Írásbeli számo- lás					
	V.			Térképrajzolás		Szám- tan		Föld- rajz	Történelmi alkot- mánytan		
	VI.										
Cs	I.	Írvaolvasás	Betűtör- lés			Hittan					
	II.	Magánol- vasás	Nyelv- tan								
	III.	Nyelvtani gyakorlat		Olvasás	Magánol- vasás						
	IV.			Magánol- vasás	Olvasás						
	V.			Előkészülés				Természettan, ter- mészetrájz			
	VI.										
Sz o	I.	Írvaolvasás	Írásbeli számolás	Írás							
	II.	Figyel	Olvasás	Írásbeli számolás							
	III.	Írásbeli számolás		Nyelvtan	Olvasás	Nyelvtani gyakorlat					
	IV.			Figyel	Nyelvtan						
	V.			Fogalmazás		Szám- olás		Történelmi alkot- mánytan	Nyelv- tan		
	VI.										

²⁰ RKEGY/86/b. A károlyfalvi rk. elemi népiskola hetekre beosztott évi tananyaga az 1914-15. tanévre

Tanítási órák délután							
	Osztály	14–14:30	14:30–15	15–15:30	15:30–16	16–16:30	
H	I.	Írvaolvasás	Betűtörlés	Írás		Ének	
	II.	Magánolvasás	Olvasás				
	III.	Szépírás		Olvasás	Magánolvasás		
	IV.			Magánolvasás	Olvasás		
	V.			Térképrajzolás			
	VI.						
K	I.	Beszédértés gyakorlatok	Rajzolás		Rajzolás és kéz- ügyesség		Játék, torna
	II.						
	III.	Magánolvasás	Olvasás	Írás			
	IV.	Magánolvasás		Olvasás			
	V.	Írásbeli számolás		Magánolvasás	Olvasás		
	VI.						
Sze	I.	Írvaolvasás	Betűtörlés	Írás		Ének	
	II.	Magánolvasás	Olvasás				
	III.	Szépírás		Olvasás	Rajzolás		
	IV.			Rajzolás	Olvasás		
	V.			Olvasás			
	VI.						
Cs	I.	Beszéd és értésgyakorlat		Írás		Játék és torna	
	II.			Magánolvasás	Olvasás		
	III.	Rajzolás		Rajzolás és kéz- ügyesség			
	IV.						
	V.						
	VI.						
P	Heti szünet						
Szo	I.	Írvaolvasás	Betűtörlés	Írás		Gazdasági gya- korlatok	
	II.	Magánolvasás	Olvasás				
	III.	Magyar írás		Olvasás	Magánolvasás		
	IV.			Magánolvasás	Olvasás		
	V.			Térképrajzolás			
	VI.						

4. táblázat: Terebessy László tanterve²¹

Hetek	I. osztályos tantárgyak		
	Írvaolvasás	Számтан	Írás és fogalmazás
1. hét	A pont, vízszintes és dőlt vonal, függőleges vonal	1 és 2 megismertetése, íratása	A magán- és mássalhangzók leírása, kettős mássalhangzók leírása, írás másolás és diktálás szerinti írás.
17. hét	A, s, ä, á betűk írása, a b betű ismeretése	15 és 16 ismeretése, a négy alpművelet fejben	
34. hét	Ismétlés	Ismétlés	

Hetek	II. osztályos tárgyak			
	Számтан	Olvasás	Nyelvtani magyarázat az olvasmány nyomán	Fogalmazás
1. hét	1–20-ig a számok és az alpműveletek fejben (ismétlés)	A múlt évben tanultak átismétlése	A beszéd, mondat	A betűk szép leírásának gyakorlása. Írás táblán és olvasás könyvből. Olvasmányok tartalmának rövid leírása.
17. hét	55–60, négy alpművelet	3 olvasás: A macska (vers), A ló (vers), A számár (vers)	A tömondat alanya (ismétlés)	
34. hét	95–100-ig ismétlés	Ismétlés az egész évben tanultakról	Ismétlés	

²¹ RKEGY/86/b. A vallásos élet tárgyai a püspöki tanterv szerinti tanítottaknak az I–IV osztályban a római katolikus lelkész és a tanító vezérlete mellett

Hetek	III. osztályos tárgyak				
	Olvasás	Számolás	Nyelvtani magyarázat az olvasmány nyomán	Fogalmazás	Földrajz
1. hét	A 2, 3, 4, 5 olvasmányok ismétlése és a 6, 7, 8, 9, 10 olvastatása	A múlt évi tananyag átismétlése	Múlt évi tananyag ismétlése	Szépírási gyakorlatok. Diktálás után való írás emlékezet után. Mondatok írása egyes és többes számban. Olvasmányok tartalmának rövid leírása.	Család, házak, falu
17. hét	91–102 olvasmány olvastatása	400–450, szorzás a táblán	Több alanyú és több állítmányú mondatok		Ismétlés
34. hét	Ismétlés	850–1000-ig szorzás, osztás fejből alapműveletek	A birtokos névmásról (ismétlés)		Mezőlaborci és szirmai járások

Hetek	IV. osztályos tananyag				
	Olvasás	Számolás	Nyelvtani magyarázat az olvasmány nyomán	Fogalmazás	Földrajz
1. hét	2–12 olvasmányok olvastatása	Előző évi tananyag ismétlése	Előző évi tananyag ismétlése	Szépírási gyakorlatok mintákról. Helyesírási gyakorlatok.	Ismétlés
17. hét	81–86 olvasmányok olvastatása	A számok alakja és helyi értéke	Múlt idő		Duna és az északnyugati fel-föld
34. hét	136, 139 olvastatása	Általános ismétlések	Ismétlés		Ismétlés

Hetek	V. osztályos tananyag					
	Számтан és mértan	Olvasás	Nyelvtani magyarázat az olvasmány nyomán	Fogalmazás	Földrajz	Történelem
1. hét	Előző évi tananyag ismétlése	2–10 olvasmányok olvasása	Múlt évi tananyag ismétlése	Szépírási gyakorlatok vezényszóra. Levél, magán, üzleti és ajánlott levél fogalmazása.	Ismétlés	Árpád, Szent István, a telekkönyv
17. hét	Tizedes törtetek összeadása	72–83 természetrajzi olvasmányok	Az igék módja (ismétlés)		Balkán fsz., Románia, Szerbia	A mohácsi vész, II. Lajos, az adókról
34. hét	Ismétlés	Ismétlés	Ismétlés		Ismétlés	Ismétlés

Hetek	VI. osztályos tananyag					
	Olvasás	Számтан és mértan	Nyelvtani magyarázat az olvasmány nyomán	Fogalmazás	Földrajz	Vegytan
1. hét	2–10 olvasmányok olvasása	A múlt évi tananyag ismétlése	Múlt évi tananyag ismétlése	Szépírási gyakorlatok vezényszóra. Levél, magán, üzleti és ajánlott levél fogalmazása.	Ismétlés	A levegő és alkotó elemei
17. hét	72–83 természetrajzi olvasmányok	A súly, idő és pénzérték számolás	Az igék módja (ismétlés)		Mérsékelt földöv (ism.)	Szivattyúk, görbe szívó
34. hét	Ismétlés	Ismétlés	Ismétlés		Ismétlés	Ismétlés a villamos gépekről

Hetek	V–VI. osztályok közös órái			
	Történelem és állampolgári ismeretek	Olvasás	Természetráajz	Gazdaságtan
1. hét	Árpád, Szent István, a te-lekkönyv	2–10 olvas-mányok olva-sása	Kutya, macska, ló, szamár (is-métlés)	Őszi szántás és vetés
17. hét	A mohácsi vész, II. La-jos, az adók-ról	72–83 termé-szetráajzi ol-vasmányok	A gólya, vad-kacsa, liba. Halak.	Gyakorlati oktatás ²²
34. hét	Ismétlés	Ismétlés	A gyógynövé-nyek	

²² A fiúk esetében évszakonként konyhakerti növények, csemeték gondozása. A lányok feladata a termények értékesítése.

5. táblázat: I–III. osztály órarendje az 1935/36. tanévben²³

Tanítási órák délelőtt								
Na p	Osztá- lyok	8–8:30	8:30–9	9–9:30	9:30–10	10–10:30	10:30–11	11–11:30
H	I-II.	Szt. ²⁴	Szt.	Beszéd és ért. gyak.		Ének	Testnevelés	
	III.	Szt-i feladatot ír		Fogal- maz				
K	I-II.	Szt. felada- tot ír	Szt.	Beszéd ért. gyak.	Nyelvi magya- rázat	Szépírás		
	III.	Szt.	Csend- ben olvas	Nyelvi magya- rázat	Hibák javítása csendben	Szépírás		
Sz	I-II.	Szt.		Szt. pél- dákat ír	Beszéd és ért. gyak.		Másol csendben	
	III.	Szt példákat dol- goz ki		Szt.	Beszéd és értelem gyakorlatos rajz		Fogal- mazás	Gazda- ságtan
Cs	I-II.	Szt.		Olvas csendben	Olvas- mány tárgyalás	Fogalmaz csendben	Helyes- írás	Testneve- lés
	III.	Olvas csendben		Szt.	Szt fel- adatot ír	Olvas- mány tárgyalás		
Szo	I-II.	Szt. felada- tot ír	Szt.		Olvasás csendben	Fogalma- zás, he- lyesírás		Katekiz- mus
	III.	Szt.	Számol csendben		Nyelvi magya- rázat	Fogalma- zás csendben	Fogal- mazás	Kézimunk ál

Tanítási órák délután				
Nap	Osztály	14–14:30	14:30–15	15–16
H	I-II.	Olvasmány és tárgyalás		Csendben olvasás
	III.	Olvasás csendben		Olvasmány tárgya- lása
K	I-II.	Biblia		Kézimunkál
	III.	Kézimunkál		Biblia
Sz	I-II.	Az általános ismétlő iskolások oktatása		
	III.			
Cs	I-II.	Rajz		Kézimunka
	III.			
Szo	I-II.	Katekizmus		Kézimunkál
	III.	Kézimunkál		Katekizmus

²³ RKEGY/86/b. A károlyfalvai róm. kath. elemi népiskola I-III. osztályának az 1935/36. iskolai évre szóló részletes órarendje.

²⁴ Számítan rövidítése.

